

Att växa i litenhet

Vad innebär det? Innebär det förtvinning och förstörelse? Kan man växa i sin litenhet? Begreppet är motsägelsefullt. Att förbli liten, är det slutet på allt? Kan litet vara vackert? Är att växa i sin litenhet att överge växtideologin? Man säger att tillväxt är ett livsvillkor för välbefinnande. Man tänker också att tillväxt är en garanti och förutsättning för lycka. Att växa i sin litenhet, det är väl ändå tillväxt?

Vetenskapsmännen säger att den ekonomiska tillväxten förbättrar livskvaliteten, minskar fattigdom, minskar arbetslöshet, ökar resurser för miljöskydd och är en förutsättning för hållbarheten i den offentliga ekonomin. Nu talar vi som motkraft till ekonomisk tillväxt om nerväxt (degrowth) eller downshifting. De som förespråkar nerväxt tror på möjligheten av hållbar utveckling utan ekonomisk tillväxt. De som förespråkar downshifting tror på att man genom att minska på arbetet och skära ner på konsumtionen förbättrar människors livskvalitet. Nu måste man välja väg, göra en vägkarta för att utveckla Jakobstad. Skulle adressen på vägkartan brutalt vara tillväxt eller skulle det i Jakobstads fall vara att växa i sin litenhet? Vad skulle växa i sin litenhet betyda?

De stora trenderna vänder upp och ner på vår tankevärld på ett nästan kaotiskt sätt. Alla – nästan alla – verkar tro på robotbilar, många tror på högt byggande, någon tror på flygande bilar – helt på riktigt. Man gör väldigt mycket för cykeltrafiken. Man tror att man kan göra våra städer till Köpenhamn eller Amsterdam. Till råga på allt tror ekonomiska teoretiker att man genom att höja bostadsproduktionen sänker priset på bostäder. Och ännu tror man att förtätning av staden ökar konkurrenskraften internationellt sett. Dessa saker kommer emot som sanningar. Kontinuerligt. Journalister lanserar dem och politikerna lanserar dem. Också forskarna lanserar dem. Planerarna är lite konfunderade. Ska man tro på det där? Finns det ingredienser i dessa visioner som vi borde behandla då vi funderar på Jakobstads framtid? De kloka har sagt att ansvar är att ge svar. Det är medborgarnas rättighet att förvänta sig svar. Vem ger svar? Vilka är frågorna?

Frågan lyder: I vilken ordning går vi vidare nu? Nå, vi följer medvetandeströmmen. Det kanske inte finns bättre ordning än den. Det har hänt tillräckligt mycket i världen för att man utgående från dem kunde skapa en riktig medvetandeström. Historien kunde vara en bra receptbok. I matlagning berättar receptet noggrant den riktiga arbetsordningen. Lyckade råvaror och ett sätt som konstaterats bra garanterar smakupplevelsen. Vid matlagning växelverkar man överlag inte. Kocken är huvudplanerare och han gör utan att fråga andra. Han skapar. De som äter njuter, smaksinnet och synen förmedlar och känner igen lyckan hos den som äter. Mormors recept får ändå inte ändras. Inte ens en gnutta. Är staden som maten? Ska vår stad alltid smaka likadant? Som mormors recept. Oförändrad.

Nu står vi inför det faktum att stadsbyggandet och att leva i städerna har fått nya ingredienser. Man skapar staden konstant. Det är en process att göra en stad. Man har haft kockar under flera århundraden. Allt är extremt långsamt. Så är det också att njuta av det. Vi njuter tillsammans och allt mera ensam. Mitt i allt står vi i en situation då man ser vändpunkter i utvecklandet. Grytan puttrar, men man kastar snabbt och oförväntat i nya ingredienser. En del säger att vi står inför den sista stunden. Vi går under om vi inte ändrar receptet nu! Så brukar de säga – de så kallade visa.

Ger befolkningsunderlaget möjligheter att växa i litenhet?

Städers framgång mäts i produktion och tillväxt i befolkningsunderlag. Produktionen är i huvudsak företagsverksamhet. Numera krävs tidsledarskap av företagsledarna. Man borde vara tio år före sin tid. Intressant. Företag har knappt så långa framtidsvisioner. Allt mer ser man till 1–2 års strategier. Oftast går man i takt med kvartalen. Samhällsplaneringen å sin sida spår framtiden om en generation. Spådomarna har oftare gått fel än att de skulle ha varit mitt i prick. Hur har det gått i Jakobstad? I gamla spådomar har man trott på en svag tillväxt i framtiden. De nyaste prognoserna från statistikcentralen tror inte på det. Den senaste prognosen bedömde att Jakobstads invånarantal år 2040 är lite över 17 000 invånare då det

nuvarande invånarantalet är 19 000. Jag skulle hellre beakta hela regionen. Som första princip i generalplanen är ju viljan att fungera tillsammans med regionen: ”Vi stadsbor i Jakobstad vill verka för att staden skall vara centrum för en livskraftig region. Vi tror på ett starkt Jakobstad i regionen och en livskraftig region där staden är en engagerad medlem.” Invånarantalet i den ekonomiska regionen är nu 49 000 invånare och prognosen för år 2040 förutspår 46 000 invånare. Man talar mycket om den åldrande befolkningen. Barn och tonåringar, upp till 17 år gamla, är nu 22 % av befolkningen i den ekonomiska regionen. År 2040 skulle deras andel vara 19 %. Den studerande och arbetsföra befolkningen, 18–65-åringar, är nu 55 % och år 2040 skulle den enligt prognoserna vara 54 %. Allt det ser bra ut – det ger framtidshopp. 65–74-åringarna är en potentiell åldersgrupp med tanke på framtidens arbetskraft. De är en betydande åldersgrupp med ett intresse att fortsätta i arbetslivet. Deras andel av befolkningen i den ekonomiska regionen är nu 12 % och år 2040 förutspås den vara 11 %. Ökningen av över 75-åringar skulle gå från de nuvarande 11 procenten till 16 procent. Situationen i Jakobstads ekonomiska region ser, i nationella mått mätt, utmärkt ut. Det finns alla förutsättningar för att växa i sin litenhet. I rapporten om urbanisering från Tammerfors universitet och andra forskare har Jakobstadsregionen lyfts fram som en av få framgångsrika.

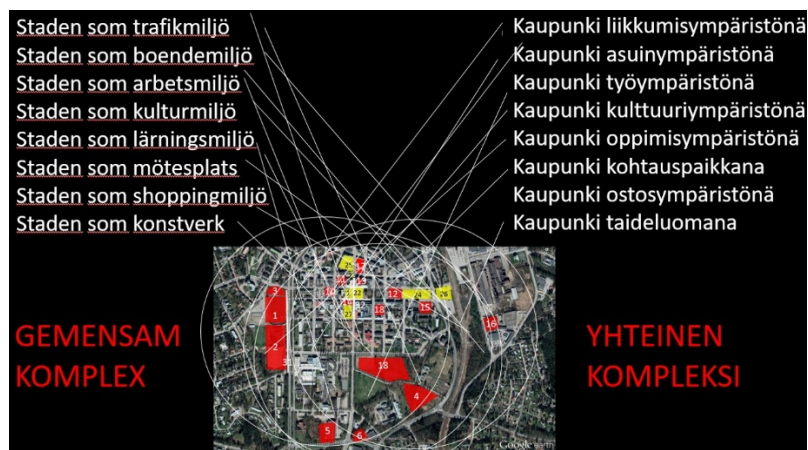
Med tanke på sin befolkningsutveckling är Jakobstadsregionen en framgångshistoria. Förändringarna är under kontroll. 65–85-åringarna erbjuder en betydande resurs för arbete och fritid. I vår samhällsförändring är de grå pantrarna och människorna i den fjärde åldern i nyckelposition.

Vi klarade det förgångna bra, hur är det nu?

Ibland under de gångna åren bomaderades vi av flytt från landet, förortsbyggande och bil. Den attacken klarade vi med hedern i behåll. Enligt den tidens måttstock. Nu har måttstocken ändrat. En del säger att det som gjordes då var miljökriminalitet. De påstår att städerna har splittrats för mycket. Jakobstad har en god position i jämförelsen av hur täta städerna är. Befolkningstätheten är över 200 invånare per kvadratkilometer. Siffran är på femtonde plats bland Finlands kommuner.

Vad kan då att växa i sin litenhet innebära i praktiken i Jakobstads fall? Det är säkert att det har att göra med tidsfenomenen. Man måste svara på dem medveten om förändringarna. Förändringarna inverkar på många saker; boende, arbete, rörlighet, fritidssysselsättningar, studier, dvs. livet och välbefinnandet. De inverkar på våra barns framtid. En osäkerhet förknippas med förändringar. Vi vet inte vilka förändringar som förverkligas. Vi vet inte heller med vilken kraft de förverkligas. Vi vill inte heller tro på sannolikheten för kris. Vi vill inte tänka på tråkiga saker. Vi talar hellre bara om en bra framtid. Olyckskorparna förskräcker oss. Historiens himmel är fylld av dem. Blir vi deprimerade genast från början? Det blir vi inte! Man måste

känna till farorna. Bara genom att känna farorna kan vi undvika dem och förbereda oss för dem. Planering av Jakobstads centrumutveckling är att förbereda sig för att möta den okända framtiden.

Förändringspressen blir mångsidigare

Att bombas av pressen att förändra har fått sig flera former. I det ingår en social förändring. Befolkningen blir äldre och ensamare. Folket minskar. Många kulturer puttrar i samma gryta. Soppan vill inte bli klar. Gör vi inga fel nu? Vi gör hur många som helst. Alla lobbyister som påverkar samhället gör dem: politiker, byråkrater och affärsmän. Konst och vetenskap fungerar som tvekande bakgrundskrafter. Folket betraktar ur det tithåll som pressen och sociala medier skapar. En osynlig hand styr okända krafter. Framtidsforskningen säger att digitalisationen, distansarbetet, organisationer som formas på nätet, nya inlärningssystem, delningsekonomin, samhällsspelen, 3D-utskrivningen och robotiken med sina självkörande bilar räddar oss från allt. Tror du på det frälsningsbudskapet? Kanske finns det för lite människa, samhörighet, i det? Klimatförändringen är en av de viktigaste sakerna som ska bekämpas. Konsumtion har en central position i bekämpning av klimatförändringen. Att förändra konsumtionen är i sig en stark samhällelig händelse. Får vi det att ske fredligt och frivilligt? Om det händer våldsamt genom olika kriser är det ett måste och anpassning utan rätt att välja.

Anton Tjechov skrev i sin novell *Duellen*: "I sitt sökande efter sanningen tar människorna två steg framåt och ett steg tillbaka. Lidandena, felstegen och livets leda kastar dem tillbaka, men törsten efter sanningen och en oböjlig vilja driver dem framåt, framåt. Och vem vet, kanske kommer de en gång fram till den verkliga sanningen..." Vi måste förbereda oss för det här. Då vi går framåt kommer vår bästa kraft från samhörigheten. Jakobstadsborna har traditioner för detta. Stadens process från 1987 "En bra stad bättre" var ett exempel på kraften i samhörighet. Förra året uttalade stadsdirektör Kristina Stenman dessa stolta ord: "Jakobstad placerar sig som nia bland de finländska regionstäderna när det gäller dragningskraft. -Jakobstad är som den känns, en liten storstad, det finns mycket här".

En gemensam process

Medborgarsamhället står inför stränga utmaningar. Vi borde drömma. Utan medborgare går det inte att drömma, men det går inte heller utan samarbete som gjuter samman yrkesgrupper. Samarbete betyder inte utbyte av information. Samarbete är inte heller växelverkan så att man talar turvis. En äkta växelverkan är rollspel, byte av roller. Att man stiger ut ur bekvämlighetszonen och går in i nästa. Och att man godkänner att något "utomstående" tränger sig in på ditt självträffadiga område för kunskap och talang. Först då ger dialektik och debatt resultat. Situationen kanske är irrationell. Då man jämnar ut gränserna mellan yrkesgrupper kan det skrälla. Det skräller i smedjan. Så också i tankesmedjan. Men resultatet är ett frö av kreativitet. De fröna kan man sedan underställa till mål för rationell bearbetning. Roger Wingren ritade på sin tid en graf om betydelseernas, materians och energins kretslopp under förändring. Processen

behöver sociala nätverk som stöd. I hans bild stod det: fullmäktige, stadsstyrelse, nämnder, förvaltningsorgan, invånarföreningar, handikapporganisationer, pensionärsföreningar, ungdomar, barn, idrottsföreningar, församlingar och andra grupperingar. Han ville säga att inte bara de officiella beslutsfattarna, fullmäktige, stadsstyrelsen och nämnderna är med i materians och energins kretslopp och i förändring. Man måste få med en stor grupp av organisationer som formas av medborgarna. Man måste också få med barn och åldringar. Det här är precis den kraftladdning, i praktiken kommunikationsprocess, som ska tyglas för att kunna få Jakobstad att växa till en liten storstad.

Vi vill upp på scenen

Vi måste göra någonting. Vi måste göra det tillsammans. Det handlar inte om att vi gör vad vi måste göra. Det handlar om att vi gör något mer. Om alla bara gör det som motsvarar var och ens utbildning eller position är det inte tillräckligt. Vi måste överskrida gränser. Vi måste ta plats på scenen. Vi måste ta in manuskriptet och regissörens uppgifter och ännu de andra skådespelarnas närvaro. Vi måste leva oss in i växelverkan och samarbetet. Vi är på en scen där allt är transparent. Klarar vi av att skapa den scenen? Hittar vi manusförfattare och regissörer för pjäsen? Får de med oss på Jakobstads scen? Det finns en publik. Den finns runtomkring oss, hela Finland och ännu mera. Nu borde vi hitta ingredienserna till manuskriptet. Vi söker dem.

Är förändring hot eller möjlighet?

Många förändringar hotar oss. En del är yttre krafter. En del är sådant vi själva kan ändra. Största delen av dem kan vändas från negativt till positivt. Delad ekonomi är tradition för oss och det är lätt att ta det till sig. Det är just det vi gör. Multikulturalitet har vi redan tagit till oss som ett positivt värde. Mötet mellan kulturer förutsätter inte att man tappar de egna traditionella värdena. Klimatförändring är ett globalt problem och vi deltar alla tillsammans i att bekämpa det. Anhopning gäller i negativ bemärkelse storstäder, i små storstäder kan vi uppfatta det som ett bra fenomen. Överhögt byggande är inte ett hot för Jakobstad. Robotisering sägs hota arbetsplatser. Hotet är inte verkligt. Förändringen i arbetet är en stark ström. Industriarbetet blir servicearbete och till stor del fritidsarbete. Fritidsarbetet kommer att vara huvudströmningen i att göra tillsammans. Det kan vara hobbyverksamhet, men det kan också vara organiserad kollektiv hjälp eller grannhjälp, att hjälpa. Det är också att studera och att utveckla sig själv. Det är ingen katastrof att bli äldre. Gamla är allt yngre. De är inte nöjda med åldringdelen. Delaktighetsdelen hör till dem. Urbanisering hör samman med åldrande. Staden kan svara på utmaningen. Förnyelse av

servicesystemet och rörelsesystemet förbättrar förutsättningarna för att leva. Dessa är våra utmaningar. I Jakobstad kan vi ta emot dem alla, glada, utan rädsla och ångest.

En brinnande kompost

Vi vill hitta nya processer. En process som passar in i framtidens förändringar. En sådan process där medborgardiskussion har en central roll. Med medborgardiskussion menar jag att medborgarna diskuterar – att ämnet intresserar. Att media deltar mångsidigt. Att sociala medier håller sig till ämnet. Jag är inte en oreserverad beundrare av den nuvarande processen att växelverka. Därför har jag klagat på att den lagstadgade processen är en enkelriktad dialog.

Planen bereds för att politiker ska fatta beslut. De fattar beslut, det är självklart. Beslut fattas ändå inte utan dialog med medborgarna. Det handlar om hur den som planerar förmår delta i medborgardiskussionen. Invånarna har idéer, också galna, men de är ofta "inte på min bakgård"-betonade. Det finns inget fungerande fenomen: "en dag som planerare". Ibland kan man nog ha en "60 sekunders idé", men sådant händer ytterst sällan. Lobbyister är ofta ensaksrörelser. Deras idéer kan inte heller användas rakt av. Planeraren ska sist och slutligen göra en komposition och en kompromiss. Kasta in alla ingredienser i grytan och krydda. Soppan ska bli en lösning som tillfredsställer majoritetens och allra helst allas smaksinnen. Roger Wingren talade någon gång om behovet av att hitta en konduktör, kapellmästare som leder orkestern. Han talade väl också om en brinnande kompost. Ordet komposition kommer från det latinska ordet *compositum*, som betyder gödselhög, kompost. Att kontrollera den här hopen kräver i själva verket alltså en kompostör. Då den lämpliga hittas måste man hitta lyhörda aktörer, människor för vilka den här staden känns som egen. Människor som tror, hoppas och visar kärlek. Den brinnande komposten väntar.

I rubriken ställde jag frågan om man med planering kan skapa en bättre stad. Jag är planerare och jag tror på det. Huvudfrågan är programmering och kontroll av komposten. Därefter kommer människorna, planerarna. De borde uppleva kreativitetens "svarta eld". De måste ha tid att diskutera och förstå. De måste förstå stadens måttstock och människornas måttstock. Slutligen ska de ta upp en gatsten och placera den på rätt ställe.

Program

Planens namn är plan för stadsbygget i Jakobstads centrum – kaupunkirakentamisen suunnitelma Pietarsaaren keskustassa. Vad kunde det betyda? Gäller det staden i vidare bemärkelse eller ligger fokus specifikt på centrum. Utgångspunkterna för planen är förstås regionala. Hela regionen skapar

förutsättningar för allt som händer. Befolkningen och arbetsplatserna är strukturella makroaktörer, som ramar in den kommande utvecklingen. Kommunalekonomin möjliggör och begränsar. Lösningarna på landskapsnivå väntar på sin skapare.

Jag är planerare. Min målsättning är att presentera ett förslag till arbetschema för Jakobstads stadsbyggande. Jag har granskat undersökningar och program från den senaste tiden, vilka behandlar skapandet av en hållbar stad. Miljöministeriet har ett program för en hållbar stad. Programmet och de som har gjort det tror att hållbar utveckling förverkligas i alla uppdrag vid kommunerna och städerna i samarbete med staten och andra aktörer genom att man utvecklar växelverkan och partnerskapet, med ny praxis, bättre ledarskap, nya verksamhetsätt, med vidsträckt och genomskärning. På miljöministeriets temalista skriver man om städer för hållbar tillväxt och hållbart välbefinnande. Städer med låga koldioxidutsläpp och smarta städer representerar hållbar tillväxt. Socialt hållbara städer och friska städer representerar hållbart välbefinnande. Vi måste sträva efter allt detta. På ministeriets lista sökte jag sådant som specifikt har med stadsbyggande att göra. I målsättningarna för städer med låga koldioxidutsläpp nämns byggande i trä. En smart stad kräver hållbar trafik, smart infra och smart energi. I en socialt hållbar stad skulle man ha kunnat motverka segregation och ojämlikhet, för att skapa gemenskap och förverkliga förmånliga boendeformer. En hälsosam stad satsar på friska inom- och utomhusutrymmen, grönområden och rekreation, inklusive ekosystemtjänster och naturbaserade lösningar. Hindersfrihet är en egenskap för en frisk stad.

FN:s generalförsamling godkände år 2015 målen för hållbar utveckling, Agenda 2030 Sustainable Development Goals. Målen tillämpas nu i Finlands städer under ledning av miljöministeriet. Det skulle kanske löna sig för Jakobstad att delta i processen i fråga. Av de tillämpade temana är punkt 11 "Hållbara städer och samhällen" direkt kopplade till vårt tema.

Indikatorerna som beskriver hållbara städer och samhällen är 15 stycken. De är allmänna. De ger inte råd för vad man ska göra, de statistikför nutiden. Betoningarna kan måhända kritiseras. Man behandlar luftkvalitet, antal personbilar, omfattningen av kollektivtrafik, trångt boende, hemlöshet, graden av tätort, involverande av invånare och informationen de får. Bygda kulturmiljöer är fortfarande indikatorer. Det här är god information till grund för planering, men de berättar ännu inte vad som borde göras.

Vad borde alltså göras?

I den här essän har jag gestaltat min egen uppfattning om vad som borde göras, kunde göras och ska göras. Då arbetet pågår och redan innan det börjar måste man skapa ett fungerande system för växelverkan. Man måste få människor att förbinda sig och få dem att tro på möjligheten av att skapa på nytt. En bra stad kan bli ännu bättre. Det kan bara lyckas tillsammans. Följande schema är bara ett utkast.

Situationskartläggning

- Man måste skapa en bild av det nuvarande och förväntade utrymmesbehovet för bostäder, affärs- och allmänna byggnader genom att förutse ekonomi och befolkningsförändringar.
- Man måste göra upp en situationskarta där man presenterar utvecklingsobjekten för potentiellt byggande speciellt i centrumområdet.
- Man måste göra skissartade presentationer för utvecklingsobjekt relaterade till verksamhetens kvalitet och volym.
- Man måste göra upp en bild av den nuvarande trafiksituationen för olika trafikformer och förutse scenarion för framtiden – med beaktande av förändringsfenomenen som ligger i luften.

Plan

- Man måste göra upp en schematisk utvecklingsplan över centrum som grund för detaljplaneändringar.
- Man måste göra upp en trafikplan för centrum, i vilken ingår torgområdets lösning med promenadområden och reservationer för speciellt cykling och nya elektriska småfordon.
- Man måste göra upp en miljöplan för centrum, i vilken ingår hindersfrihet, gatuplanteringar och beläggningar och en "design manual" för framtida utveckling.
- Man måste göra upp projektplaner för utvalda utvecklingsobjekt.

Det finns ett program. Det förändras och utvecklas ännu. Förändringarna görs tillsammans. Arbetet kan börja.